

تحلیل شیوه‌های جذب محبت الهی در آموزه‌های قرآن و حدیث

محمد مهدی کریمی نیا^۱، حسین اکبری^۲، مجتبی انصاری مقدم^۳

^۱ استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم (نویسنده مسئول)

^۲ طلبه درس خارج حوزه علمیه قم، مبلغ و محقق

^۳ دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه میبد، پژوهشگر و مدرس دانشگاه

چکیده

سراسر هستی معشوق ذات خدای متعال است و تمامی مخلوقات، عاشقانه به سوی او در شتابند. زیباترین مظهر محبت، محبت الهی است که در بطن آیات و روایات می‌توان آن را به وضوح مشاهده نمود. آیات قرآن کریم و روایات فراوانی در این بحث موجود است که راه را برای آدمی نشان داده‌اند. پژوهش حاضر با روشی توصیفی-تحلیلی به بررسی شیوه‌های جذب محبت الهی در آموزه‌های قرآن و حدیث می‌پردازد. در آیات و روایات راهکارهای متعددی از جمله «اجتهاد در طاعت، اشتیاق در امور معنوی، تبعیت از نبوت، وارسته شدن از دنیا، مبارزه با نفس، انجام واجبات و مستحبات، نفع رسانی به مردم و غیره» برای جذب محبت الهی آمده است که آدمی در هر مرتبه‌ای محبت خداوند را بالاتر می‌برد. نتیجه آنکه در پی اجرای دقیق این شیوه‌ها آثاری چون «الهام بندگی، اعطای یقین، آرامش، دین فهمی، روحیه قناعت، عفت، صداقت و راستگویی، امانت داری، خوش خلقی، قلب سلیم و غیره» به انسان می‌رسد.

واژه‌های کلیدی: محبت الهی، شیوه‌های جذب، قرآن، حدیث، طاعت، مبارزه با نفس، نفع رسانی به مردم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

بحث از محبت دو گونه است: یک بار انسان به خدا محبت دارد و دوستش می دارد و دیگر اینکه خدا بنده ای را دوست می دارد. هر دو محبت جذاب و شیرین و نعمت بزرگی است اما محبت دومی - که موضوع نوشتار است - محبتی است که مهمتر و پراهمیت تر و خواستنی تر است. این همان محبتی است که اکسیر عظمی است که به جان، جان دوباره و به جسم قوت و نیرو می بخشد. این همان محبتی است که جایگزین و بدیلی ندارد. هیچ محبتی جای نعمت الهی را نمی تواند بگیرد. این همان محبتی است که لذتی دارد که همه لذت های مادی و حتی معنوی درمقابلش ناچیز محسوب می شوند چرا که خالق انسان و خالق هستی و همه کاره عالم و آدم، او رادوست بدارد لطفی بالاتر از این برابر مخلوق متصور نیست. محبت الهی خواسته ای که تمام انبیاء و اوصیاء و اولیاء الله و امامان معصوم علیهم السلام آن را خواسته اند و دل داده و تشنه این جام شیرین و بی نظیر بوده اند. امام سجاد علیه السلام در دعای خود به پروردگار عرضه می دارد: انا من حبک جائع لا اشبع (ابن طاووس، ۱۴۰۹، ج ۱، ص ۱۳۵). آقای من! من گرسنه سیری ناپذیر محبت توام، من تشنه سیری ناپذیر توام، وه که این چه شوقی است که او مرا می بیند و من او را نمی بینم. تا خدا بنده نواز است به خلقش چه نیاز؟. می کشم ناز یکی تا به ناز کنم!

رسول اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) گرچه اشرف مخلوقات عالم و محبوب الهی و مخلوقی بالاتر و عزیزتر از او در تمام عوالم وجود ندارد با این حال در دعایش خواستار عملی است که با آن به محبت الهی برسد. اللهم انی اسئلك ... و العمل الذی یبلغنی حبک (متقی، ۱۴۱۹، ح ۳۷۱۸ و ۳۷۹۴) خدایا از تو می خواهم... و کاری که مرا به محبت تو می رساند عطایم فرمایی. شهید مدافع حرم محسن حججی در وصیت خود به فرزندش می گوید: «سعی کن یه جوری زندگی کن که خدا عاشقت بشه اگر خدا عاشق تو بشه خوب تو رو خریداری می کنه». در این نوشتار ابتدا ثمرات محبت الهی را با توجه به آیات و روایات معصومین علیهم السلام برمی شماریم تا به اهمیت موضوع پی برده شود سپس بحث اصلی - عوامل جذب الهی - مطرح می گردد.

الف) شیوه های جذب محبت الهی در آموزه های قرآنی - روایی

خوشبختانه در آیات الهی و روایات امامان معصوم علیهم السلام راه به دست آوردن محبت الهی بیان شده است. در قرآن کریم به طور صریح و با تاکید بلیغ و عبارت "ان الله یحب ..." به گروه و کسانی که خدا دوستشان دارد تصریح شده است. محسنین (بقره/ ۱۹۵)، متطهرین (بقره/ ۲۲۲)، متقین (آل عمران/ ۷۶)، صابریین (آل عمران/ ۱۴۶)، متوکلین (آل عمران/ ۱۵۹)، مقسطین (مائده/ ۴۲)، مطهرین (توبه/ ۱۰۸) و... از کسانی اند که در آیات الهی محبوب خدا شمرده شده اند. در روایات ائمه علیهم السلام هم به عواملی که سبب محبوب شدن است تصریح شده است که به مهمترین آنها می پردازیم:

۱. اجتهاد در طاعت

تلاش و کوشش در راه عبادت و اطاعت پروردگار عالم از مهمترین عوامل محبوب شدن پیش خداست. پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) فرمود: أَحَبُّ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ (حلی، بی تا، ج ۲، ص ۲۱۳). محبوب ترین بنده نزد خدا کسی است که در راه اطاعت خدا خویشتن را به رنج و کوشش افکند. یکی از مهمترین پیام های صحف موسی و ابراهیم و قرآن کریم اجتهاد و سعی و تلاش در راه خداست. وَأَنْ تَيْسَرَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (نجم/ ۳۹). اینکه در روایات و تاریخ و داستانهای روایی دیده می شود که اهل بیت علیهم السلام و اولیای خدا در راه عبادت الهی خود را به زحمت می انداختند

۱. وصیت صوتی شهید محسن حججی: <https://hawzah.net/fa/Sound/View/2165>

یکی از اسرارش همین محبوب الهی واقع شدن است. محمد بن ابی حمزه می گوید: پدرم گفت: امام سجاد علیه السلام را یکی از شب ها در کنار کعبه دیدم که نماز می خواند، قیام نماز را طول داد به گونه ای که دیدم گاهی بر پای راستش تکیه می داد و گاهی بر پای چپش؛ سپس شنیدم در حالی که گریان بود می گفت: "یا سیدی، تُعَذِّبَنِي وَحُبُّكَ فِي قَلْبِي" (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۵۷۹). ای آقای من! آیا مرا عذاب کنی؛ با این که حب تو در قلبم هست؟. جابر عبدالله انصاری می گوید: حضرت سکینه سلام الله علیها در پی من فرستاد که با شما سخنی دارم. در اتاقی که حضرت سکینه نشسته بود و پرده ضخیمی کشیده بودند مرا به آن اتاق راهنمایی کردند. سکینه کبری با صدای محزون فرمود: ای جابر سالی دو بار پینه پیشانی برادرم علی بن الحسین علیه السلام بر اثر کثرت سجده چیچی می شود و زانوهایش هم همینطور پینه بسته است خدمت ایشان برس و ببین می توانی خواهش کنی که عبادتش را کم کند. جابر می گوید: گفتم همین امروز به خدمت ایشان می روم: جابر ببین به خانه امام زین العابدین می رود و عرض می کند: ای مولای من آیا می شود مقداری از عبادتتان را کم کنید؟ امام به خدمتکار خانه می فرماید: کتاب روی طاقچه را برایتان بیاور. خدمتکار آن را نزد امام می آورد امام علیه السلام می فرماید: ای جابر عبادات پدرم علی علیه السلام در این کتاب است آن ها را بخوان و اگر آن عبادات را ملاحظه کنی دیگر به من نمی گویی که عبادتت را کم کن (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۶ و ۶۰ باب ۵ ح ۱۸).

۲. اشتیاق به امور معنوی

نبی اکرم (ص) در پاسخ به این پرسش که چه چیز موجب محبت خدا و محبت مردم می شود فرمود: "ارغب فیما عند الله یحبک الله، وازهد فیما عند الناس یحبک الناس" (طوسی، ۱۴۰۷، ج ۶، ص ۳۷۷). "به آن که نزد خدای عزوجل است دلبندهتر خدایت دوست بدارد و آنچه مردم دارند دل برکن مردم دوست خواهند داشت". با توجه به تقابل "فیما عند الله" با "فیما عند الناس" دل بسته شدن به آنچه نزد خداست معلوم می گردد چون "فیما عند الناس" مشخص است که امور مادی و مسائل مربوط به دنیا است. پس "فیما عند الله" امور معنوی و معرفتی و مسائل مربوط به آخرت می شود.

۳. تبعیت از نبی اکرم (ص) اهل بیت علیهم السلام

برابر آیه قل إن كنتم تحبون الله فاتبعونی یحبکم الله (آل عمران / ۳۱) موجب محبوبیت در پیشگاه الهی می شود. امام صادق علیه السلام در ذیل این آیه شریفه فرمودند: "من سره أن یعلم أن الله یحبه فلیعمل بطاعة الله، ولیتبعنا (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۸، ص ۱۴)؛ هر کس خوشحال می شود که بداند خداوند دوستش دارد باید به فرمانهای خدا عمل کند و از ما پیروی نماید.

۴. وارسته شدن از دنیا

انسانها در مقابل دنیا دو دسته اند: دلبندهگان به دنیا و وارستگان از دنیا، مثل انسان و حب دنیا مثل آب دریا و کشتی است. آب دریا اگر در داخل کشتی قرار بگیرد کشتی را غرق می کند و او را از مقصد باز می دارد اما اگر کشتی روی آب قرار بگیرد آب وسیله رسیدن کشتی به مقصد می شود و با سرعت و سبقت به مقصد می رسد. اگر حب دنیا در قلب انسان قرار بگیرد و انسان دلبنده و شیفته دنیا گردد غرق از مظاهر و مادیات و مقامات و... دنیا می گردد و او را به خود مشغول و از خدا او را می سازد اما اگر حب دنیا را از قلب اش خارج کند و وارسته از دنیا گردد دنیا برای او وسیله ای می شود که از آن استفاده می کند تا به هدف و مقصد برسد. وارستگی از دنیا سبب جذب محبت الهی می شود. امام صادق علیه السلام فرمود: "إذا تخلى المؤمن من الدنيا سما، ووجد حلاوة حب الله" (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۱۳۰). هرگاه مومن از دنیا کنار کشید بلند مرتبه گردد و شیرینی محبت خدا را در یابد. حضرت عیسی بن مریم علیهما السلام نیز در پاسخ به پرسش از یک عملی که دوستی خدا را فراهم آورد فرمود: أبغضوا الدنيا یحبکم الله (حلی، بی تا، ج ۱، ص ۱۳۶). دنیا را دشمن دارید خدا شما را دوست خواهد داشت. دشمنی داشتن با دنیا به معنی استفاده نکردن از دنیا نیست به معنی دلبنستن و دلبنده نشدن است. مومن از امکانات دنیا

استفاده ابزاری می کند و دنیا را مزرعه آخرت و معبری به سوی آخرت می داند. و هرگز به مظاهر، مقامات و پُست ها و مال و منال دنیا دل نمی بندد. و اگر هم دل بست به خاطر به دست آوردن محبت الهی دل می کند. به قول شهید حججی: بعضی وقتها دل کندن از یہ سری چیزهای خوب باعث می شه که یہ سری چیزهای بهتری به دست بیآوری^۲

۵. مبارزه با نفس

از مهمترین عوامل جذب محبت الهی و محبوبیت در پیشگاه الهی مبارزه با نفس است. امیرالمومنین علیه السلام فرمود: *إِنَّ مِنْ أَحَبِّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَيْهِ عَبْدًا أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَى نَفْسِهِ* (نهج البلاغه/ خطبه ۸۷). "همانا یکی از محبوبترین بندگان خدا نزد او بنده ای است که خداوند او را در پیکار با نفسش یاری کرده است!". نفس پرستی در مقابل خدا پرستی قرار دارد *أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ* (جاثیه/ ۳). طبق آیات قرآن هواپرستی منشاء ظلم و بی عدالتی (نساء/ ۱۳۵)، منشاء ضلالت و گمراهی (ص/ ۲۶) مانع رشد و تعالی (اعراف/ ۱۷۶) عامل سلب ادراک (جاثیه/ ۲۳) و در تضاد با حق پرستی است (مومنون/ ۷۱) روایات زیادی به پیامد های تخریبی هوای نفس پرداخته است. هلاکت (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ج ۶۰۰۰)، خواری (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ج ۹۱۶۸)، آخرت فروشی (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ج ۸۳۵۴) و فاسد شدن دین (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ج ۵۵۴۲) و ... از پیامدهای تبعیت از نفس شمرده شده است. برای نجات از پیامدهای تبعیت از نفس و محبوبیت در پیشگاه الهی مبارزه و جهاد مستمر و مجاهده همیشگی لازم است. یک لحظه غفلت از مبارزه، انسان را دچار حاکمیت هوای نفس می کند. امام باقر علیه السلام فرمود: *لَا فَضِيلَةَ كَالْجِهَادِ، وَلَا جِهَادَ كَمُجَاهِدَةِ الْهَوَى* (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۱۶۵) هیچ فضیلتی از جهاد بالاتر نیست و هیچ جهادی مانند جهاد با هوای نفس نیست. امام صادق علیه السلام فرمود: *"طوبى لِمَنْ جَاهَدَ فِي اللَّهِ نَفْسَهُ وَ هَوَاهُ وَ مَنْ هَزَمَ جُنْدَ هَوَاهُ ظَفَرَ بَرَضِي اللَّهِ تَعَالَى* (نوری، ۱۳۸۲، ج ۲، ص ۲۷۰). خوش بحال کسی که در راه خدا با هوای نفس مبارزه و جهاد کند و کسی که سپاهیان هوای نفس را شکست دهد به رضایت خدا ظفر می یابد.

۶. انجام واجبات و مستحبات

انجام واجبات و مستحبات و مداومت بر این دو عامل دیگری برای جذب محبت الهی است. رسول اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) فرمود: *قال الله: ما تَجَبَّبَ إِلَى عَبْدِي بَشِيءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُهُ عَلَيْهِ، وَأَنَّهُ لَيَتَجَبَّبُ إِلَيَّ بِالنَّافِلَةِ حَتَّى أَحِبَّهُ، خَدَّوْنَ* فرمود: بنده ام با هیچ وسیله ای دوست داشتنی تر از فرایض محبوب من نمی شود او با مستحبات وسیله جلب محبت مرا فراهم می آورد چندان که محبوب من می شود. در ادامه حدیث بیان ثمرات محبوبیت در پیشگاه الهی بیان می دارد: *فَإِذَا أَحَبَبْتَهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَ بَصَرَهُ الَّذِي يَبْصُرُ بِهِ وَ بِهِ وَ يَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَ رِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَ لِيْن سَأَلْنِي لِأَعْطِيَنهُ* (برقی، بی تا، ج ۱، ص ۴۵۴).

و چون دوستش بدارم گوش شنوای او می شوم و چشم بینی او و زبان گویای او را دوست نیرومند او و پای رهیوی او هرگاه مرا بخواند پاسخش دهم و هرگاه از من چیزی بخواهد عطایش کنم. اولیای الهی سعی و کوشش فراوان در بجا آوردن واجبات و مستحبات داشتند و ثمره این تلاش در انجام واجبات و مستحبات، نورانی شدن اعمال و گفتار و رفتار آنها بود گویا ترجمه عینی همین حدیث بودند. حضرت آیت الله شیخ محمد تقی خاتمی (ره) را که از شاگردان مرحوم آیت الله خوئی (ره) در نجف بودند و بعد از اتمام درس خود ساکن استان زنجان شده بودند بیش از نود سال عمر شریفشان بود که در انجام واجبات دقت داشت و در مستحبات مداومت می ورزید حتی نوافل نماز ظهر و عصر را - باوجود طولانی بودن - هیچ گاه ترک نکردند در نتیجه این

^۲ . وصیت نامه صوتی شهید محسن حججی: <https://hawzah.net/fa/Sound/View/2165>

اهمیت به واجبات و مداومت بر مستحبات، نمود عینی حدیث قرب نوافل شد و گفتار و رفتار و عملش بزرگترین تبلیغ دین گردید.

۷. نفع رسانی به مردم

در روایات زیادی مکی از عوامل جذب محبت الهی نفع رسانی به مردم شمرده شده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) در پاسخ به این سوال که خداوند چه کسی را بیشتر از همه دوست دارد؟ فرمود: أَنْفَعُ النَّاسِ لِلنَّاسِ (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۱۶۴) آن که به حال مردم سودمندتر باشد. امام صادق علیه السلام فرمود: إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا مِنْ خَلْقِهِ فِي أَرْضِهِ يُفْرَعُ إِلَيْهِمْ فِي حَوَائِجِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ - أَوْلَيْكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا آمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا وَ إِنَّ أَحَبَّ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى اللَّهِ مَنْ أَعَانَ الْمُؤْمِنَ الْفَقِيرَ مِنَ الْفَقْرِ فِي دُنْيَاهُ وَمَعَاشِهِ وَمَنْ أَعَانَ وَ نَفَعَ وَ دَفَعَ الْمَكْرُوهَ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۳۷۶). بدانید که محبوب ترین مومنان نزد خدا کسی است که مومن تهیدست را از ناداری نجات دهد و در امور مادی و زندگیش به او یاری رساند و کسی که مومنان را کمک کند و سود رساند و ناراحتی آنها را بر طرف سازد. در حدیث دیگر امام صادق علیه السلام فرمود: قال الله عزوجل: الْخَلْقُ عِيَالِي، فَأَحَبَّهُمْ إِلَيَّ أَلطْفُهُمْ بِهِمْ وَ أَسْعَاهُمْ فِي حَوَائِجِهِمْ (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۱۹۹). خدای عزوجل فرموده است: مردم خانواده منند، پس محبوب ترین آنها نزد من کسی است که با آنان مهربانتر و در راه بر آوردن نیازهایشان کوشا تر باشد. کمک به مومنین در همه حال و در همه زمانها سفارش شده است خصوصاً در زمانی که اوضاع زمان و مکانی که مومنین در آن قرار دارند سخت شود و مومنین در سختی و مشقت زندگی را سپری کنند مثل زمان ما که اوضاع اقتصادی دنیا و کشور ما مساعد نیست در این اوضاع کمک مومنان به تعبیر رهبری عزیز محبوب تر و شایسته تر است.

ب) آثار و ثمرات محبت الهی

طبق روایات معصومین علیهم السلام محبت الهی آثار فراوانی را به دنبال دارد که خداوند متعال به بنده ای که دوستش دارد ارزانی می دارد که هر کدام از این آثار برای سعادت بنده محبوب کافی است.

۱. الهام بندگی

گرایش پیدا کردن به بندگی پروردگار عالم و دوری از بندگی نفس و شیطان از بزرگترین نعمات الهی و از بزرگترین موجبات سعادت بشر است^۳ که خداوند متعال این گرایش را برای بنده محبوب خود ایجاد و الهام می کند. امام صادق علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَلْهَمَهُ الطَّاعَةَ (دبلمی، بی تا، ص ۲۷۸). هرگاه خداوند تعالی بنده ای را دوست بدارد به او طاعت خود را الهام فرماید. امیرالمومنین علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَلْهَمَهُ حُسْنَ الْعِبَادَةِ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ج ۴۰۶۶). هرگاه خداوند بنده ای را دوست بدارد نیکویی عبادت را در دل او افکند.

۲. اعطای یقین

یقین ثمره دیگر محبوب شدن برای خدا است درحالیکه هیچ چیزی مانند یقین در میان مردم کم تقسیم نشده است امام باقر علیه السلام لم يُقَسِّمَ بَيْنَ النَّاسِ شَيْءٌ أَقَلُّ مِنْ الْيَقِينِ (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۴، ص ۵). امام صادق علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ

۳. الْعِبَادَةُ فَوْزٌ. عبادت موجب رستگاری است (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ج ۶۵).

تعالی عبدا... قَوَاهُ بِالْيَقِينِ (دیلمی، بی تا، ص ۲۷۸). هرگاه خداوند تعالی بنده ای را دوست بدارد جانش را با یقین نیرو می بخشد. یقینی که سبب سعادت،^۴ رستگاری^۵ و نجات^۶ و سبب رسیدن به اهداف نهایی است.^۷

۳. آرامش

ثمره دیگر محبت الهی آرامش است آرامشی که گمشده بشر امروزی است. امیرالمومنین علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا زَيَّنَهُ بِالسَّكِينَةِ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۴۰۹۹). هرگاه خداوند بنده ای را دوست بدارد او را به آرامش آراسته گرداند. تمام فعالیت های عبادی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و... نیاز به آرامش دارد و بدون آرامش انسان نمی تواند در کارهایش موفقیت کسب کند و یکی از راه های کسب آرامش محبوب خدا شدن است.

۴. دین فهمی

فهم دین از بزرگترین نعمت های الهی است که نصیب بنده محبوب خداوند می شود. امام صادق علیه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا ... فَفَقَّهَهُ فِي الدِّينِ (دیلمی، بی تا، ص ۲۷۸). هرگاه خدای تعالی بنده ای را دوست بدارد در دین فقیه و آگاهش گرداند.

۵. روحیه قناعت

قناعت به معنای راضی بودن به حداقل ضروریات زندگی، سبب می شود که انسان زندگی بسیار ساده ای داشته باشد. اداره کردن زندگی ساده کار مشکلی نیست در حالی که افراد حریص هر قدر اموال و امکاناتشان بیشتر شود، آتش حرصشان تندتر می گردد و به این ترتیب همواره در رنج هستند در حالی که شخص قناعت پیشه زندگی آرام و آسوده ای دارد (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ج ۱۴، ص ۷۹۴). در جامعه امروزی که مسابقه در تکاثر و ثروت اندوزی و تجمل گرایی و رفاه طلبی به اوج خود رسیده است داشتن روحیه قناعت و گرایش به ساده زیستی حقیقتاً یک نعمت الهی محسوب می شود که فقط با کمک و یاری پروردگار عالم و با عنایت او می توان این چنین روحیه ای پیدا کرد. امام صادق علیه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَلْزَمَهُ الْقَنَاعَةَ (دیلمی، بی تا، ص ۲۷۸). هرگاه خدای تعالی بنده ای را دوست بدارد... قناعت را پیشه او کند.

۶. عفت

عفت برترین خصلت برترین عبادت برترین جوانمردی خلوی زیرکان^۱ و در راس همه خوبیهاست عفت فضیلتی است که اگر قوه شهوت کنترل شود نصیب انسان می گردد در عظمت عفت امیرالمومنین علیه السلام فرمود: مَا الْمَجَاهِدُ الشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ

^۴ امام علی علیه السلام ما أعظم سعادة من بوشر قلبه ببرد اليقين؛ چه سعادت بزرگی دارد کسی که دلش خنکای یقین را چشیده باشد (تمیمی

آمدی، ۱۴۱۰، ح ۹۵۵۶).

^۵ امام علی علیه السلام: مَنْ أَيْمَنَ أَفْلَحَ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۷۷۰۶).

^۶ امام علی علیه السلام: مَنْ أَيْمَنَ يَنْجُ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۷۷۲۰).

^۷ امام علی علیه السلام: بِالْيَقِينِ تُدْرِكُ الْغَايَةَ الْقُصْوَى (نهج البلاغه / خطبه ۱۵۷).

^۸ امام علی علیه السلام: الْعَفَافُ أَفْضَلُ شِيمَةٍ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۵۶۷).

اللَّهِ بِأَعْظَمِ أَجْرٍ مِّمَّنْ قَدَرَ فَعَفَى؛ لَكَادَ الْعَفِيفُ أَنْ يَكُونَ مَلَكًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ (نهج البلاغه/ حکمت ۴۷۴). کسی که در راه خدا جهاد کند و شهید شود اجرش بزرگتر از کسی نیست که بتواند گناه کند و عفت ورزد، انسان پاکدامن نزدیک است که فرشته ای از فرشتگان خدا شود. اگر راه شهادت بسته است - که بسته نیست - راه عفت باز است. قدرت عفت و پاکدامنی را خدا به کسی می دهد که دوستشان دارد. امام صادق علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا... وَأَكْتَسَى بِالْعَفَافِ (دیلمی، بی تا، ص ۲۷۸) هرگاه خدای تعالی بنده ای را دوست بدارد جامه عفت بر او بپوشاند.

۷. راستگویی

توفیق راستگویی ثمره دیگری است که ارزانی عبد محبوب می گردد. امیرالمومنین علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَلْهَمَهُ الصِّدْقَ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۴۱۰۱). هرگاه بنده ای را دوست بدارد صداقت و راستگویی را به دل او افکند.

۸. امانت داری

امیرالمومنین علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا حَبَبَ إِلَيْهِ الْأَمَانَةَ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۴۰۹۹). هرگاه خداوند بنده ای را دوست بدارد امانتداری را در نظرش محبوب گرداند. طبق روایت راست گویی و امانت داری دو عامل محبوبیت امیرالمومنین علیه السلام نزد پیامبر گرامی اسلام (ص) شمرده شده است که این دو را خداوند به بنده محبوب خود نیز عطا می فرماید. امام صادق علیه السلام، أَنْظَرُ مَا بَلَغَ بِهِ عَلِيٌّ عَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَ فَالزَّمَهُ فَإِنَّ عَلِيًّا عَ إِنَّمَا بَلَغَ مَا بَلَغَ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَ بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۱۰۴).

۹. خوش اخلاقی

توفیق اخلاق خوش داشتن از عنایت های الهی به بنده محبوب خود است. امیرالمومنین علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا رَزَقَهُ ... خُلُقًا قَوِيمًا (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۴۱۱۲). هرگاه خداوند بنده ای را دوست داشته باشد خوبی خوش به او روزی فرماید.

۱۰. قلب سلیم

«يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ. إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ» (شعراء/ ۸۹). قلب سلیمی که باعث نجات و نفع رسانی در روز قیامت است روزی بنده محبوب الهی می شود. امیرالمومنین علیه السلام فرمود: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا رَزَقَهُ قَلْبًا سَلِيمًا، هرگاه خداوند بنده ای را دوست داشته باشد قلبی سلیم به او عطا می فرماید.

۹. امام علی علیه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعِفَافُ (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۷۹).

۱۰. امام علی علیه السلام: الْعِفَّةُ أَفْضَلُ الْفِتْوَى (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۵۲۹).

۱۱. امام علی علیه السلام: الْعِفَّةُ شِيمَةُ الْأَكْيَاسِ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۷۲۹).

۱۲. امام علی علیه السلام: الْعِفَّةُ رَأْسُ كُلِّ خَيْرٍ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ح ۱۱۶۸).

نتیجه گیری

ماهیت زندگی دنیوی حرکت است، این زندگی فی ذاته دوام آور نیست، حال چه آدمی بخواهد و چه نخواهد از این زندگی عبور خواهد نمود. چه خوب است که آدمی با اختیار خویش در این حرکت مسیری را برای خویش برگزیند که هم در طی مسیر و هم در انتهای مسیر احساس آرامش کند. در این میان راحتین راه برای موفقیت در مسیر و پایان آن، جذب محبت الهی است که آیات و روایات متعددی در باره آن وارد شده است. در این پژوهش دریافتیم که خدای متعال و معصومین در مواقع مختلف شیوه‌هایی به آدمی پیشنهاد دادند تا بتواند خودش را به کمال برساند از جمله «اجتهاد در طاعت، اشتیاق در امور معنوی، تبعیت از نبوت، وارسته شدن از دنیا، مبارزه با نفس، انجام واجبات و مستحبات، نفع رسانی به مردم و غیره». در پی آن آثار و ثمراتی مانند «الهام بندگی، اعطای یقین، آرامش، دین فهمی، روحیه قناعت، عفت، صداقت و راستگویی، امانت داری، خوش خلقی، قلب سلیم و غیره» را یادآور شدند.

فهرست منابع

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

ابن شعبه حرانی، تحف العقول، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۳.

ابن طاووس، علی بن موسی، اقبال الاعمال، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۹.

برقی، ابن خالد، المحاسن، بی جا، بی تا.

تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، تهران: دار الکتب الاسلامی، ۱۴۱۰.

حلی، ورام بن ابی فراس، تنبیه الخواطر، مکتبه الفقیه، بی تا.

دیلمی، حسن بن ابی الحسن، أعلام الدین فی صفات المؤمنین، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، بی تا.

طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الأحکام، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷.

کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸.

متقی، علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۹.

مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت: دارالاحیاء التراث، ۱۴۰۳.

مکارم شیرازی، ناصر، پیام امام امیر المومنین علیه السلام، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.

نوری، حسین بن محمدتقی، مستدک الوسائل، قم: اسماعیلیان، ۱۳۸۲.